חשיפה

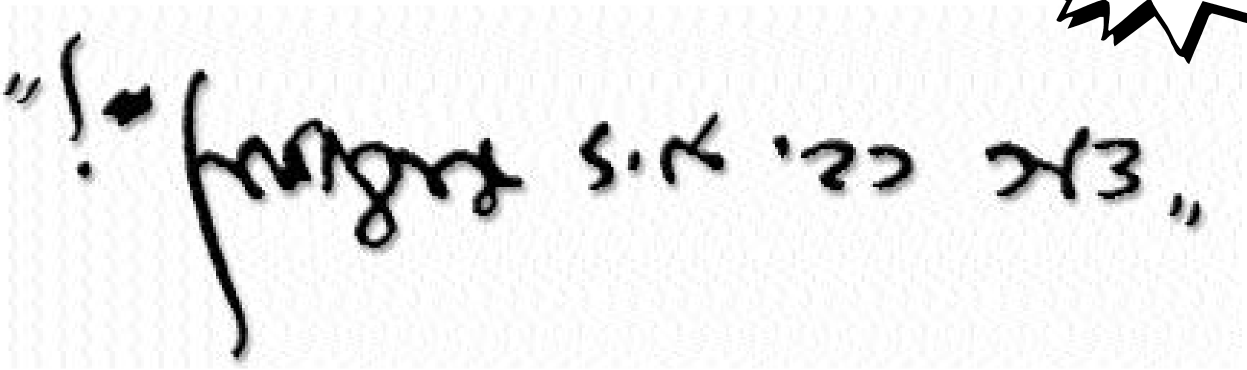

בקשר עם היום-טוב דט"ו באב – הננו מגישים לקהל הקוראים בפירסום ראשון, איגרת-קודש מאת כ"ק אדמו"ר מה"מ משנת תרפ"ח ● המכתב נכתב במקורו באידית, כולו בגוכי"ק של כ"ק אדמו"ר מה"מ, ולפנינו העתקה, לצד תרגום חפשי ללה"ק עם הבהרות קלות בין אריחים ● המכתב נכתב בעת שהותו של כ"ק אדמו"ר מה"מ בברלין, כאשר עוד היה "מיועד לחתן" של כ"ק אדמו"ר הריי"צ ● הרבי מספר את הקורות איתו בברלין, על השתתפותו ב"שולחן" של האדמו"ר מצ'ורטקוב שביקר אז בעיר, וכן נודעים אנו כמה פרטים אודות הנעשה עם כ"ק חמיו הרבי הריי"צ באותה תקופה

הביא לדפוס: הרב שלום יעקב חזן
מאידית: א. אברהם

ג' כט' תמוז תרפ"ח

ברלין

כבוד ש"ב הרבנית הכבודה עדינה ומשכלת
מרת דינה תחי'

ברכה ושלום רב!

אייער בריף האָב איך ערהאַלטען, דיינקע בעסטענס פאַר שרייבען וועגען דערואף אַלץ וואָס עס טוט זיך באַ אייך, ובפרט, פון געזונט מען וויא מ'פיהלט זיך. לויט וויא איך פאַר שטיי פון אייער בריף, זיינט איהר ניט גאָר צופרידען פון דער דאַצ'ע, איך וויס ניט וואָס איז דיא אורזאַכע דערפון צי דיא דאַצע איז ניט קיין אודאַצ'נע צי דאָס איז איבער דיא וועטערן, און אויב אַזוי דאַרף מען האָפען, אַז סוף כל סוף וועט דאָך ווערען זומער, און מען וועט הנאה האָבען פון דער דאַצע, וויא עס צו דאַרף זיין. דאָ איז אויך געווען דיא גאַנצע צייט רעגענס, נור דיא לעצטע טעג איז שוין פאַרקערט – אויסער געוויינליכע היצען. מען קיהלט זיך אָפּ אַביסעל נאָר באַנאַכט, דייטשען ערלויבען זיך אַרום גיין אין גאַס מיט דעם פידזשאַק אויפּן האַנט, און אין דער אַנדער האַנט אַטיכעל אויף אָפּווישען דעם שוויס, דערפאַר אַז דיא זוהן פאַרגייט, עפענען זיך אַלע טירען, און דורכגייענדיג אין גאַס, טרעפט מען באַ יעדער הויז, זיצען משפחות ווייז, מען קוקט אויף דער לבנה, און מען איז צופרידען פון דער וועלט, און דער עיקר, פון זיך און ווייב און קינדערלאַך.

אַ שרייב געצייג האָב איך שוין ענדליך, פון קריסטאַל-גראַווירט, פון דריי טיילען: אַטינטען-פאַס מיט פלאַטע (פון איין שטיק) אַלעשער און אַ שטענדער – רופט מען עס דאָ – אויף אַריין שטעלען בריף. יעצט טראַכט איך וועגען דער גרענעץ, דען איך מוז דאָך אייך בעווייזען, אפשר איז דער גלייכסטער וועג, דער אמת אַליין: באַווייזען און זאָגען אַז עס איז פאַר מיהר, און ניט אויף מסחר, איז רעכט אַז מען מעג דורכפיהרען.

וואָס איהר שרייבט וועגען דער נאָטיץ אין צייטונג, גלייבט זיך עפעס ניט אַז רח"ע זאָל האָבען שולד דערוף, ער איז דאָך גענוג באַקאַנט מיט דיא ענינים, און ווייס גענוי אויף וויפעל

ג' כט' תמוז תרפ"ח

ברלין

כבוד ש"ב הרבנית הכבודה עדינה ומשכלת
מרת דינה תחי'

ברכה ושלום רב!

מכתבך קיבלתי. רוב תודות על כתבך אודות כל הנעשה איתכם. ובפרט, אודות בריאותכם וכיצד הנכם מרגישים. כפי שהבנתי ממכתבך, אינך מרוצה לגמרי מה"דאַצ'ע" [=נאות הדשא]. אינני יודע מהי הסיבה לכך, האם משום שהמקום אינו נוח או מחמת מזג-האויר [הקר], אם כך הדבר יש לקוות, אשר סוף כל סוף יתחיל להיות מזג-אויר קייצי, ותהיה לכם הנאה מהדאַצ'ע כפי שצריך להיות. גם כאן היה כל הזמן גשום, רק בימים האחרונים היה ההיפך – חמסין לא רגיל. נהיה קצת קריר רק בלילה. ה"דייטשען" מרשים לעצמם להסתובב ברחוב כאשר החליפה ביד אחת, וביד השניה מטפחת לנגב בה את הזיעה. לכן כאשר השמש שוקעת, נפתחות כל הדלתות, וכאשר הולכים ברחוב, מוצאים כי בכל בית, יושבים משפחות משפחות, מסתכלים על הירח ומאושרים מהעולם ("מען קוקט אויף דער לבנה און מען איז צופרידען פון דער וועלט"), ובעיקר מעצמם מהאשה ומהילדים.

מכתבה יש לי כבר. עשויה מזכוכית קריסטאַלית. מורכבת משלושה חלקים: בקבוקון לדיו עם פלטה תומכת (עשויים מקשה אחת), מחיקון, ו"שטענדער" [=מעמד] כפי שקוראים לזה כאן – כדי להחזיק מכתבים. עכשיו הנני חושב אודות [העברת] הגבול. שם אהיה חייב להראות את זה. יתכן כי הדרך הנכונה ביותר היא לומר את האמת: להראות את זה ולומר שזה עבורי, ולא בשביל מסחר. כנראה שיתנו להעביר את זה.

אינני נוטה להאמין שר' חיים עוזר [גרודזנסקי] יהיה אשם בזה. הוא הרי מספיק מודע לעניינים, ויודע היטב עד כמה לא כדאי הפרסום. כנראה מקור הידיעה היה בווילנא. אחר כך היה פרסום גם ב"פרימאָרגען" ובעיתון גרמני "אידישע פרעסע", תחת הכותרת "הודעה מריגא"

מה שהנך כותבת אודות הידיעה בעתון*, אינני נוטה להאמין שר' חיים עוזר [גרודזנסקי] יהיה אשם בזה. הוא הרי מספיק מודע לעניינים, ויודע היטב עד כמה לא כדאי הפרסום. כנראה מקור הידיעה היה בווילנא. אחר כך היה פרסום גם ב"פרימאָרגען" ובעיתון גרמני "אידישע פרעסע", תחת הכותרת "מעלדונג פון ריגא" [=הודעה מריגא]. אלא שמצד שני, איך בכלל היה אפשר לחשוב אחרת? הרי כולם היו אמורים להיות בפאריז, באותו זמן, האם זה היה יכול להשאר בסוד? האם היו יכולים להשפיע על העיתונים לא להדפיס כאלו חדשות

---

*) אודות אסיפת הרבנים ועסקני הכלל בראשות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לטובת יהדות רוסיה, שאמורה הייתה להתקיים בפריז בחודש תמוז, ובוטלה עקב הפירסום המוקדם בעיתונות – ראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ חלק טו עמ' ריט.

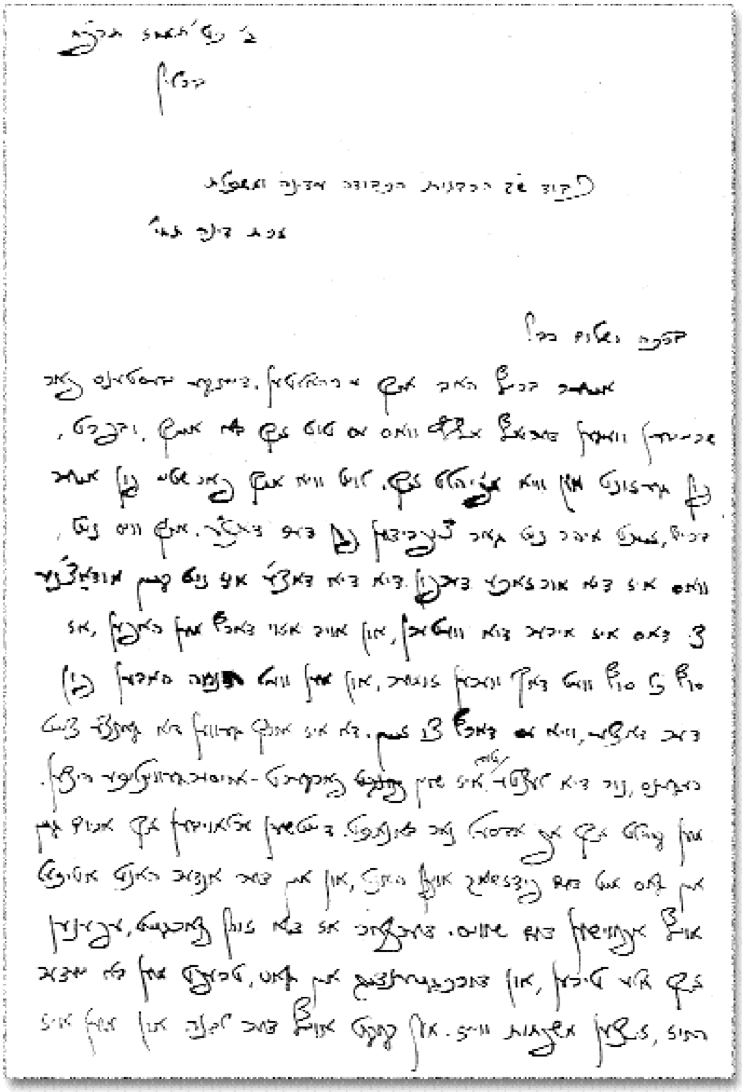

סאיז ניט כדאי פרסום. אַבוואָהל דער מקור פון דער ידיעה איז געווען אַנגעוויזען ווילנא. דערנאָך איז דאָך דאָס געווען אויך אין "פרימאָרגען" און אין אַ דייטשע צייטונג "יודישע פרעסע" מיט דעם נאָמען "מעלדונג פון ריגא". נאָר פון דער אַנדער זייט, ווי האָט מען דען געקאָנט רעכנען אנדערש? אַז אַלע וואָלטען געווען אין פאריז, אין איין צייט, וואָלט דאס געקאָנט בלייבען בסוד? צי מען וואָלט געפועלט באַ דיא צייטונגען ניט דרוקען וועגען אַזאַ מין סענסאַציאָנעלען נייעס?! ס'איז נאָר א נפקא-מיני' אין אַפּאָר טעג. מהאָט געדרוקט פאַרען פאַהרין, און אַזויא וואָלט געווען בשעת'ן זיין אין פאריז, און מיט אַלערליי פרושים און ביאורים, וואָס די בלעטער וואָלטען מחדש געווען, און יעדער איז פון זיך מוסיף געווען נאָך אַ סברה, נאָך אַ השערה.

הילדעסהיימער זאָגט אַז בדיעבד איז ער צופרידען וואָס עס האָט זיך אַזויא געמאַכט (ער האָט שטאַרק געשמייכעלט צו דער נסיעה אַהין).

דערציילט מיהר אויך דרך אגב אַז ער איז געווען מיט אַ בעזוך באַם טשערטקאָווער, וועלכער איז דורכגעפאָרען ברלין, און האָט זיך דאָ אָפּגעשטעלט אויף צוויי טעג. דעם טשערטקאָווער'ס זיהן זענען אָפּגעווען מיט אַ קאָנטער-בעזוך א.ז.וו.

צופעליג האָב איך זיך דערוואוסט פריער מיט אַ פּאָר טעג אַז ער פאָרט דורך, און זאָך מיישב געווען, מ'דאַרף גיין אַ קוק טאָן וואָס איז דאָס, און וואָס איז דאָרט פאַר אַ הנהגה, אַריין אין זייער שוהלכעל, קוים אַ מנין (מיט מיהר). אָגעהאַפּט מעריב, און מ'לויפט אַוועק, פרעגענדיג איינער באַם אַנדערען: גייסט "אַהין"? וואָס הערט זיך "דאָרט"? אַריין אין דער שטוב וואו ער איז פאַרפאַהרען. דער עולם ניט קיין גרויסער, ווי עס ווייזט אויס נור טשאָרטקאָווער, נאָר דער צימער איז נאָך קלענער, איז במילא שטופט מען זיך, און משטייט אויף די טרעפּ, מען גרייט זיך געבען שלום. און ווער עס וויל שרייבט אויך צעטלעך. דערוויל האַפּט דער עולם אַ שמועס, ווען איז אַנגעקומען דער צוג, ווען איז געקומען דער ערשטער זוהן, דער צווייטער, דיא ווייבער, אייניקלאך א.ז.וו. איך האָב זיך דורכגעשטופּט און האָב געקאָנט אַלעמען זעהן. נאָר אינטערעסאַנט איז געווען אַ קוק טאָהן אויף זיין אייניקעל, אַ אינגעל פון אַ יאָהר צוועלף, אָנגעטאָהן מיט אַ קעפּקע-אַזשאָקייקע, אַ מאָדנעם פּאַלטאָ, און

סנצסיוניות?! לכל היותר היו יכולים לעכב במספר ימים ("א נפקא-מיניי אין א פאָר טעג"). כך הודפסה ידיעה עוד לפני הנסיעה, ולכל היותר היה מתפרסם בעת השהיה בפאריז, ועם כל הפירושים והביאורים שהעיתונים מחדשים, אשר כל אחד מוסיף עוד סברה ועוד השערה.

[הרב מאיר] הילדעסהיימער אומר שבדיעבד הוא שמח שכך יצא (הוא היה מאוד שמח על הנסיעה לשם). הוא סיפר לי גם דרך אגב שהיה בביקור אצל האדמו"ר מצ'ורטקוב, שנסע דרך ברלין, והתעכב כאן יומיים. בניו של הצ'ורטוקובר החזירו לו ביקור גומלין וכו'.

במקרה נודע לי לפני כן על נסיעתו דרך כאן, וחשבתי ("זאך מיישב געווען"), שכדאי ללכת ולראות מה זה, ואיזו הנהגה יש שם. נכנסתי לשטיבל שלהם [של חסידי צ'ורטקוב], בקושי מנין (ביחד איתי), חטפו מעריב, ומיד רצים החוצה, שואלים אחד את השני: הנך הולך ל"שמה"? מה נשמע "שם"? נכנסים לבית בו הוא מתארח. הקהל אינו גדול. כפי הנראה רק חסידי צ'ורטקוב,

דער גאַנצער עולם האָט עס אויך אָגעגעבען שלום-עליכם נאָך געפרעגט וועגען דער נסיעה וכו׳ וכו׳. "אָגעפּראַוועט" זיך, איז האַלב עולם אַוועקגעגאַן, און דיא איבריגע געמאַכט אַוועטשערע, געבראַכט אַ פעסעל ביער, פּרקויפט אַ מטבע, געטאַנצט און געזונגען וכו׳. ווא דריי וואָכען, וואָס דריי וואָכען, קיינעם ניט נוגע "דער רבי איז געקומען!".

וועגען דעם פאַרברייינגען באַ אייך, האָב איך געהאַט צופעליג אַ גריס. איך שטיי אף "אונטער די לינדען" און וואַרט אויפן אַוטאָבוס, ערשט עס לויפט צו אַיונגערמאַן "שלום עליכם! איך בין אַ ריגעשער!" (דאַרף איך האָבען אַ גרעסערע שמחה, ווי אַז ער איז אַ ריגישער!). ער פאָהרט דורך ברלין אויף אַ קוהר, האָט מיהר געזעהן, וואַרשיינליך, באַ אייך אין שטוב, און ביני לביני, דערציילט פון י"ב תמוז וכו׳. ס׳איז דאָך געווען דערנאָך אויך אין צייטונג אַז מען האָט פאַרבראַכט וכו׳.

מיינע בעלי בתים – פון דעם צימער – האָבען זיך בעטראַכט און אַ וועק געפאָהרען אויף אַ קוהר. במילא, האָב איך זיך, במחילה, געמוזט אַרויס פעקלען, דען זיי האָבען געשלאָסען דיא וואהנונג, און אין מיטען חדש געפינען אַ צימער, איז ניט פון דיא לייכטע זאַכען, און דעריבער האָב איך געמיטעט אַ צימער אין אַ פנסיאָן ... אַזוי וואָלט געווען נישקאשה, נאָר אויף קומען צו זיך דאָרף מען אַרויף גיין... 80 טרעפּ! (איך האָב זיך ניט געפוילט און דורכגעציילט), דערפאַר מעג איך ניט עסען דאָרט אויך. אין אַנדערע, פאַרמיטעט מען דוקא מיט עסען. זאָ קיין נייעס באַ מיהר ניטאָ.

בנוגע צו מיין בילד, זייער זשאַלקע וואָס איהר האָט פריער ניט געשריבען דערפון, יעצט בין איך אַ ביסעל אויסגעמאַטערט פון דיא היצען און עס זאָל אַרויס – ווי זאָגט חנה תחי׳ – "אַ פייגעלע אונטער אַ דעכעלע" איז דאָך ניט כדאי. פונדעסטוועגען, רעכען איך פרעגען באַם פאָטאָגראַף, אפשר וועט ער דאָס פאַרריכטען אויפן בילד. און דאַן וועל איך אַרויס שיקען גלייך ווי עס וועט זיין פערטיג, אויב אודאָצ׳נע. נו, צייט ענדיגען. זייט געזונט און אַלעס בעסטען

וויא עס ווינשט פון פולען האַרצען.

ש"ב דו"ש ומכבדה

מנחם שניאורסאהן

"אָגעפּראַוועט" זיך [=נערכה "יחידות" ולאחריה], חצי מהקהל יצא, הנשארים אוכלים ארוחת ערב, הביאו חבית בירה, מכרו מטבע [של האדמו"ר], רקדו ושרו וכו׳. וואו דריי וואָכען, וואָס דריי וואָכען, קיינעם ניט נוגע, "דער רבי איז געקומען!". [=איפוא שלושת השבועות, מה שלושת השבועות, לאף אחד לא נוגע (הרי) "הרבי הגיע!"]

אך החדר עוד יותר קטן, ובמילא נדחפים, ונעמדים על המדרגות, מתכוננים "לתת שלום", והמעוניין גם כותב צעטלעך. בינתיים, חוטף הקהל שיחה, מתי הגיעה הרכבת, מתי הגיע הבן הראשון, השני, השנים, הנכדים וכו׳. נדחפתי ויכולתי לראות את כולם. היה מעניין להסתכל על הנכד שלו, ילד בן שתים-עשרה, לבוש בכובע אזשאָקייקע ומעיל משונה. כל הקהל נתן גם לו שלום-עליכם, שאלו על הנסיעה וכו׳ וכו׳. "אָגעפּראַוועט" זיך [=נערכה "יחידות" ולאחריה], חצי מהקהל יצא, הנשארים אוכלים ארוחת ערב, הביאו חבית בירה, מכרו מטבע [של האדמו"ר], רקדו ושרו וכו׳. וואו דריי וואָכען, וואָס דריי וואָכען, קיינעם ניט נוגע, "דער רבי איז געקומען!". [=איפוא שלושת השבועות, מה שלושת השבועות, לאף אחד לא נוגע (הרי) "הרבי הגיע!"].

מההתוועדות [י"ב תמוז] שמעתי במקרה פרישת שלום. הנני עומד על ה"אונטער די לינדען" ומחכה לאוטובוס, פתאום מגיע בריצה אברך "שלום עליכם! אני מריגא!" (כנראה הנני צריך לשמוח במיוחד על כך שהוא מריגא!). הוא נוסע דרך ברלין למרחצאות, ראה אותי, מן הסתם, אצלכם בבית, וביני לביני מספר מי"ב תמוז וכו׳. אחר כך היה גם בעיתון שהייתה התוועדות וכו׳.

הבעלי-בתים שלי – מהם הנני שוכר את החדר – החליטו ונסעו למרחצאות. במילא, הייתי צריך, במחילה, "אַרויספּעקלען" [=לארוז ולצאת], ואז הם נעלו את הדירה. ולמצוא חדר באמצע החודש, אינו מהדברים הקלים, ולכן שכרתי חדר בפנסיון (...). כלשעצמו הדבר לא נורא ("נישקשה"), אלא שכדי להגיע לחדר צריך לעלות ... 80 מדריגות! (לא התעצלתי וספרתי). לכן אינני יכול לאכול שם, אך במקומות אחרים משכירים דווקא עם האוכל. כאן אין אצלי כל חדשות.

בנוגע לתמונה שלי, מאוד חבל שלא כתבת על זה קודם. כעת הנני תשוש מהחמסין, וזה ייצא כפי שחנה תחי׳ אומרת – "אַ פייגעלע אונטער אַ דעכעלע" [=כציפור המתעופפת **מתחת** לגג...]. הרי שהדבר לא כדאי. בכל זאת, הנני חושב לשאול אצל צלם, אולי הוא יוכל לתקן את זה על התמונה עצמה. ואז אוכל לשלוח תיכף כשהתמונה תהיה מוכנה, אם נוח לכם כך.

נו, הגיע זמן לסיים, תהיו בריאים וכל טוב

המברכם מלב מלא ש"ב דו"ש ומכבדה

מנחם שניאורסאהן